

HÁTTÉRANYAG

a Kiáltvány a városi zöldterületek és zöldfelületek védelmében c. anyaghoz

A városlakók megkülönböztetett figyelemmel és aggodalommal követik olyan kiemelt beruházások zöldfelületekre gyakorolt káros hatásait, mint például a Kossuth téri fairtásokat, a Nemzeti Községi Egyetemmel kapcsolatos beruházásokat az Orczy-park területén, az Úszópalota építését a Dagály strand nagy zöldfelülettel rendelkező területén, a Dagály és a Dráva utca között létesített sétány és kerékpárút miatti fapusztítást. Az Erzsébet térre került, immár állandósult óriáskerék, a József nádor téri mélygarázs miatti fakivágások, a Városliget közparki funkciójának háttérbe szorításával járó múzeumnegyed terve, a Római-part természetes parti sávjának tervezett felszámolása, az Etele úti fasor elpusztítása, a csillaghegyi strand területén lévő fák jelentős részének tervezett megsemmisítése, a XI. kerületi természetvédelmi területre tervezett szuperkórház miatti természetpusztítás mind arról tanúskodnak: a zöldterület védelme nem kiemelt szempont a városfejlesztésnél.

Sok esetben a zöldterületek egyik napról a másikra tűnnek el. A zöldterületek felszámolásával, átalakításával kapcsolatos terveket, döntéseket nem előzi meg társadalmi egyeztetés, nem születnek alternatív tervek, melyeket a lakossággal és a szakmával megvitatnának.

A zöldfelületek óriási értéket képviselnek a városokban, és ezt egyre több városlakó ismeri fel. Az állampolgárokban egyre nő a felháborodás azt látva, hogy az állami és önkormányzati döntéshozók kizárólag beépítési területekként kezelik a városi zöldfelületeket. Miközben ezek rekreációs, egészségvédelmi, valamint ökológiai, levegő- és klímavédelmi szempontból egyaránt jelentős szerepet töltenek be mindannyiunk életében. Ezt ma alig veszik figyelembe a beruházásoknál, pedig világszerte léteznek előremutató tanulmányok a városi zöldfelületek gazdasági értékéről, hiszen azok befolyással bírnak az ingatlanértékre vagy az egészségügyi költségekre.

A magyarországi zöldfelület-fejlesztési és -gazdálkodási gyakorlat hiányosságaira már az Állami Számvevőszék (ÁSZ) is felhívta a figyelmet 2009 szeptemberében [1]. A jelentés úgy találta, hogy az önkormányzati zöldfelületi vagyongazdálkodások esetén akár 70%-ban is eltérnek a valóságtól, és a rendszerből hiányoznak a zöldfelület-fenntartás szakmai szempontjai, valamint azok érvényre juttatásának garanciái. Megoldásképp az ÁSZ egy zöldfelület-gazdálkodást magába foglaló önálló kerettörvény, valamint egy részletes végrehajtási rendelet megalkotását javasolta.

Erre azonban máig nem került sor. A városi zöldterületek védelméről továbbra se gondoskodnak megfelelően a hivatalos szervek, a vonatkozó jogszabályok pedig túlságosan lazák.

A Greenpeace a környezetvédelmi-tájépítész-urbanista-társadalomtudományi szakmákkal együttműködve ezért indított útjára egy kiáltványt, melynek célja, hogy kialakuljon az az intézményi és jogszabályi feltételrendszer, mely kormányzati és önkormányzati szinten egyaránt biztosítani tudja a zöldterületek védelmét.

1. A városi zöldterületek és fasorok kapjanak az infrastrukturális hálózatokéval megegyező védelmet!

Éppúgy, mint a közműhálózat, a közút vagy az épületállomány, a városi zöldfelület is nagyobb védettséget érdemel. Ez találkozna a lakosság igényével is, ahogy az kiderül a Greenpeace megrendelésére készült Medián-közvéleménykutatásból: a városi zöldterületek törvényi szintű védelmét a lakosság határozottan támogatja; az állampolgárok több mint négyötöde szerint erre volna szükség [2].

Rendelet kell az egységes, országos városi zöldfelületi és fakataszter létrehozására.

Jelenleg nem méri, hogyan változik a városi zöldfelületek mennyisége, minősége, állapota. A zöldfelületekkel kapcsolatos gazdálkodás városi szinten – a kiemelt zöldfelületek kivételével – többnyire alacsony színvonalú, nem hatékony. Annak érdekében, hogy nyomon lehessen követni a zöldfelületek változását, rendeletben szükséges előírni egy egységes, országos zöldfelületi és fakataszter-rendszer kereteit, karbantartásának szabályait, nyilvánosságát és a rendszer kialakításának a forrásait. A hazai önkormányzatok önerőből erre a feladatra jelenleg nem képesek, de a helyi adók szerkezetének átalakításával, a környezetvédelmi- és közterület-gazdálkodási alapok, közterület-foglalási díjak címkézésével, valamint célzott uniós fejlesztési pályázatok országos kiírásával ez a feladat megoldható.

A közműhálózatok védőtávolságát lefektető szabványokat korszerűsíteni kell a fák megóvása érdekében.

Jelenleg a közműveknek léteznek védőtávolságaik, a meglévő fasoroknak azonban nem. Így előállhat az az eset, hogy egy meglévő fasor közelébe telepített új közmű előírt védőtávolsága miatt a fasor később kivághatóvá válik (mivel beelöng a közmű védőtávolságába). A helyzetet segítené, ha korszerűsítene a közművek védőtávolságaira vonatkozó szabványokat, valamint ha átfogó rekonstrukciók esetén kötelezővé tenné a helytakarékos (egyúttal fásíthatóságot elősegítő) közmű-alagút folyosók megépítését a sűrűn lakott városközpontokban. A meglévő fasorok védőtávolságának a fás szárú növények védelméről szóló kormányrendelet módosításával lehet érvényt szerezni.

Az OTÉK-szabályozásnak egyértelműen elő kell segítenie a minőségi zöldfelületek keletkezését.

A jelenlegi Országos Településrendezési és Építésügyi Követelményekről szóló kormányrendelet (OTÉK) nem tesz különbséget a teljes értékű, többszintes növényállomány, valamint az egyszintes gyep, vízfelszín között [3]. (Ez tette lehetővé például azt, hogy a Városliget zöldfelület-számításakor a tófelszín is beszámítható legyen a zöldfelület-mutatókba.) Az építésügyi követelmények alig térnek ki a zóldsávok, fasorok, parkolók, közterek, telken belüli zöldfelületek, zöldterületek minőségi mutatóinak rögzítésére és azok kialakításának szabályaira. Emellett a rendeletnek biztosítania kellene, hogy a meglévő zöldterületeket ne lehessen átminősíteni építési területekké, új beépítéseknél pedig a létrejövő új lakás vagy iroda négyzetméteréhez köthetően – a beépítések sűrűségétől függően – normatívan legyen szabályozva a szomszédsági közkert vagy közpark minimuma. Az elmúlt két évtizedben az OTÉK e tekintetben tendenciáiban inkább romlott, semmint fejlődött, holott már a kiindulási állapot sem volt zöldfelület-barát.

Szigorítani kell a fásszárú növények védelméről szóló kormányrendeletet [4].

A jelenlegi rendelet nem szabályozza, hogy közművesítéskor milyen minimális távolságot kell hagyni egy fasortól. A rendelet nem rendelkezik arról sem, hogy a meglévő fákat milyen mechanikai védelemben, gondozásban kell részesíteni egy építési területen. A rendelet továbbá nem tér ki a fák gallyazásának, csonkolásának, metszésének vegetációs időszakon és költési időszakon kívüli időtartamára, a minimális

ültetőgödör-méretén túl (2,25 m²) nem tér ki arra, hogy a fásítások környezetében vízáteresztő burkolatot kelljen biztosítani. A fakivágás és fapótlás országos szabályozása is hiányos: a rendelet nem tartalmaz konkrét adatokat (pl. törzskörméret, törzsátmérő, lombkoronaátmérő) a fapótlásra. A pótlási mennyiség, valamint a pótlás helye sincs egyértelműen meghatározva. Meg kell változtatni azt a gyakorlatot, hogy egy idős fa kivágása esetén egy fiatal csemete a város távoli részébe ültetve elfogadható kompenzáció. Fakivágási engedély kiadásáról csak a fapótlás helyére vonatkozó szakértői vélemény bekérése után döntsön a jegyző. Ne a város teljes területe legyen a fapótlás helyszíne; ehelyett a szakértői vélemény tegyen javaslatot a beruházás területén vagy annak közvetlen közelében történő fapótlásra. Kapjanak nagyobb nyilvánosságot a fakivágási tervek, engedélyek és fapótlási dokumentumok. A rendeletnek gondoskodni kell a tervezett fakivágások és -pótlások nyilvánosságának megteremtéséről, a helyben érintett lakosság és civil szervezetek beleszólási jogáról is.

Létre kell hozni egy zöldterület-gazdálkodási kerettörvényt.

A törvénynek részletesen meg kell határoznia a zöldterület-gazdálkodásban az önkormányzatok kötelező feladatait, és az OTÉK-szabályozásnak egyértelműen elő kell segítenie a minőségi zöldfelületek keletkezését. A zöldterületek védelme érdekében felül kell vizsgálni az építésüggyel kapcsolatos meglévő jogszabályokat, szabványokat. Amennyiben célzott fejlesztések lennének, valamint a meglévő zöldterületeket nem használnák fel más célra, reális célkitűzés lenne, hogy 2025-re Budapest elérje a hozzá kulturálisan és városszerkezeti is hasonló Bécs jelenlegi zöldfelület-mutatóját, azaz a mostani 6,2 m²/főről 9 m²/főre emelkedjen Budapest zöldterületi mutatója.

2. A fejlesztések szolgálják elsősorban a leromlott állapotú városrészek rehabilitációját, és ne a város meglévő zöldterületeit terheljék!

Jelenleg nincsenek megfelelő adatok a városi zöldfelületek arányáról és minőségéről, valamint nincsenek kormányzati ágazati célok a városi zöldterületek kiterjedésének és minőségi paramétereinek (funkciók, zöldfelületi arány, fenntarthatóság) városenkénti javítására.

Növekedjen az egy főre eső városi zöldfelület aránya.

Jelenleg nincs egységes zöldfelület-számítási módszer, és hiányoznak az aktuális állapotokhoz képest elérni kívánt célszámok. Alapvetően háromféle számítási módszer ismert, melyek nagyon eltérő eredményeket adnak. A különbségeket jól illusztrálják a 2006-os Pro Verde dokumentumban [5] közölt, Budapestre vonatkozó adatok: a) teoretikus zöldfelületi arány (mely magában foglal minden erdőt, fasort, közparkot, köz- és magánterületi ingatlan zöldfelületét) – 100,5 m²/fő; b) közcélú zöldfelület (mely magában foglalja a közparkokat, erdőket, parkerdőket) – 40 m²/fő; c) csak városi zöldfelületek (az erdőket nem foglalja magában) – 6,2 m²/fő. Utóbbi érték Bécs esetében 9,3 m²/fő, Pozsony esetében 10,72 m²/fő, míg Berlin esetében 18,5 m²/fő [6]. A városi zöldterület-stratégiának növelnie kellene a városon belüli zöldterületek mennyiségét (hektár, fa darabszám) és az egy lakosra jutó megcélzott zöldfelület-négyzetmétert is saját, elkészítendő katasztere alapján. Budapest esetében kívánatos lenne Bécshez felzárkózni és 2025-re elérni legalább a 9 m²/fő zöldterületi arányt. Ennek egyik módja lehet például a Hungária körgyűrű és a Körvasút közötti átmeneti zóna felhagyott egykori ipari zónáira, elhagyott rendező pályaudvaraira, leromlott „rozsdaterületeire” fókuszáló zöldfelület-fejlesztés és utcafásítás. A zöldterületek növelésének érdekében a nagyobb kiterjedésű, új építésű lakóterületi, intézményi, irodaterületi vagy városrehabilitációs fejlesztésekben célul kell kitűzni új közparkok és közkertek létesítését jogszabályi (OTÉK) alapozással. Emellett minden városban átfogó fatervezési programokra és zöldterület-létesítő

fejlesztésekre lenne szükség a közterületeken, valamint a közintézményekben (közparkok, közkertek, felhagyott iparterületek, új építésű lakó- és irodaterületek, óvodák, iskolák, múzeum- és templomkertek, kórházak, közhivatalok, sportlétesítmények, temetők stb.).

Javítani kell a zöldfelületek minőségét.

Jelenleg a zöldfelületek és a közparki infrastruktúrák elhanyagoltak. Szükség van ezek felújítására, a növényállomány pótlására, illetve megfelelő gondozására, a gyepfelületek mellett a cserjék, fák, évelők minőségi és mennyiségi bővítésére, az öntözőhálózat korszerűsítésére, valamint bővítésére, a talajkutatás vagy élővizes öntözés meghonosítására a jelenlegi költséges és pazarló ivóvízhálózati öntözés helyett.

Rendezni kell a városi zöldterületek kialakításának és fenntartásának finanszírozását.

A közterületi pénztermelés és költségek jelenleg teljesen különálló csatornákat össze kell hangolni. A mostaninál jóval hatékonyabb közterület-gazdálkodási politikával a zöldterületen és egyéb közterületeken képződött források (pl. közterület-foglalás, közterületi reklám, közterületi parkolás) vissza kell forgatni a zöldterület kezelésébe és fenntartásába.

Továbbá számos európai uniós fejlesztési forrás rendelkezésre áll a klímatudatos és zöld fejlesztésekre. A 2013-2020 közötti fejlesztési ciklusban a Központi régió kivételével minden vidéki nagy- és középvárosban elérhetőek ilyen típusú pályázatok.

A zöldterületek jelentősen növelhetik a környező ingatlanok értékét. Ezt is figyelembe kell venni a beruházásoknál.

3. Jó gazdát a városi zöldfelületeknek!

Bár a városi zöldfelületek kérdése elsősorban önkormányzati kérdés, a zöldterület-gazdálkodás állami irányítás és ösztönzés nélkül nem képes működni. Ezért mind területi, mind országos szinten szükség van zöldterület-felelősökre. Országos szinten ezt a feladatot leginkább a stratégiai ügyek államtitkárságán belül lehetne ellátni. Egy zöldterület-gazdálkodásért felelős osztály, csoport vagy helyettes államtitkár felelni tudna többek között az uniós várospolitikai irányelvek (klímatudatos város, fenntartható városfejlesztés, élhető város, zöld város, zöld infrastruktúra) megvalósulásáért is, illetve összefoghatná a területi szintű zöldterület-védelem felelőseit.

Helyettes államtitkárság vagy kormánybiztos feleljen a városi zöldfelületek védelméért országos szinten.

A felelős szerv vagy személy feladata lenne a városi zöldfelületek védelmét megalapozó és a zöldterület-fejlesztést lehetővé tevő jogszabályok kidolgozása, előterjesztése, valamint az egyeztetés a kormányzatban érintett egyéb, zöldfelületek védelmét befolyásoló ágazatokkal (közlekedésfejlesztés, közműfejlesztés, katasztrófavédelem, vízügy, építésügy, önkormányzati közigazgatási feladatok, urbanisztika, kiemelt beruházások). A felelős egyeztetne továbbá a kiemelt kormányzati beruházásokba ügyfélként bejelentkező civil szervezetekkel, és koordinálhatná a főépítési hálózat mellé felzárkózó, önkormányzati szintű zöldfelület-gazdálkodásért felelős hálózatot. A kérdéskör hazai szabályozását és felelős szerveinek felállítását a Biológiai Sokféleség Nemzetközi Egyezménye [7] is sürgetővé teszi, hiszen ennek az egyezménynek uniós és hazai stratégiája is létezik, az egyezménynek pedig van a városokra vonatkozó külön programja is.

Városi tájépítész feleljen a zöldterületekért települési szinten.

Nagy- és középvárosoknál, fővárosi kerületeknél (min. 35 000 lakos) egy városi tájépítésznek kellene összefognia a városi zöldfelületek fenntartását, rekonstrukcióját, fejlesztését, valamint a városi (kerületi) zöldhálózat távlatos stratégiáját. A városi tájépítész együtt dolgozna a városi (kerületi) főépítésszel és főmérnökkel, felelne a zöldfelület-gazdálkodással és -fejlesztéssel kapcsolatos pályázatokért, ellenőrizné az önkormányzati zöldfelületek fenntartóit, valamint intézné a lakossági igényeket és panaszokat. A városi tájépítész státuszát és jogosultságait – hasonlóan a főépítészéhez – kormányrendeletben szükséges szabályozni.

Zöldfelületi fejlesztéssel járó közberuházások kivitelezése tájépítész műszaki vezető és tájépítész műszaki ellenőr nélkül ne valósulhasson meg!

Számos hibásan megvalósuló új fejlesztés mögött húzódik az a probléma, hogy az építésügyi szabályozás mostohán bánik a terv zöldfelületi részeinek minőségi megvalósítását elősegítő szakemberek jogosultsági szabályaival. Legutóbb a Széll Kálmán téri átalakítás során vált ez nyilvánvalóvá. Az elszáradt fák és a minőségen alul kialakított zöldfelületek mutatták meg, hogy a kivitelező mindent megtehet (még drénezés nélküli, nem termőföld minőségű talajra is elültethet fákat, illetve elspórolhatja a kiültetett növények mennyiségét és minőségét), ha nem áll felette egy, a tájépítészeti feladatokra szakosodott műszaki vezető és a kivitelezést ellenőrző független műszaki ellenőr, aki nem csak a burkolatok rétegrendjéhez, a betonminőséghez vagy a lépcsőkhöz ért, hanem a talajminőséghez, tereprendezéshez, ökológiához, növényfajtákhoz és telepítési előírásokhoz is. Megfelelő ellenőrzés és kivitelezési szaktudás nélkül a zöldfelület-létesítési tapasztalattal nem, vagy csak alig rendelkező kivitelező a környezetrendezés felszínén nem látható elemein (például a termőföldön, sítettávoltáson, drénezésen) és a növényanyagon fog spórolni. Így a végeredmény működésképtelen. Az építésügyi kormányzatnak biztosítani kell a kamarai rendszerben a tájépítész műszaki ellenőri és műszaki vezetői jogosultságait, elő kell segítenie az ehhez szükséges képzéseket. Átmeneti intézkedésként a mostaninál szélesebb jogköröket kell biztosítani a tájépítész tervezőknek a kivitelezés ellenőrzésére, például a kötelező tervezői művezetés bevezetésével.

4. A kiemelt állami beruházások ne mentesüljenek a környezet védelmét szolgáló előírások hatálya alól!

A városfejlesztésnél elsődleges szempont kell legyen a zöldfelületek fejlesztése. Olyan fejlesztés, beruházás nem valósulhat meg, mely a meglévő zöldfelület jelentős sérülésével járna. Az új fejlesztések ne zöldterületeken, hanem barnamezős területeken történjenek.

Klímatudatos fejlesztésekre van szükség.

A közberuházásoknál kiemelt szempont legyen, hogy a beruházás során keletkezzen zöldfelület, és az minél hatékonyabb ökoszisztéma-szolgáltatásokkal rendelkezzen (klimatizálás, vízszűrés, talajjavítás, porlekötés, zajvédelem, levegőszűrés stb.). Az ilyen típusú zöldfelületek létrehozása és fenntartása sok esetben nem anyagi, csupán szakmai kérdés.

Bizonyos beruházások, rehabilitációk esetén kötelezővé kell tenni a zöldtető-létesítést. A zöldtetőkre telepített félsivatagi, szárazságtűrő növényzet nem igényel számottevő fenntartást, ugyanakkor a csapadékvizek és a levegő tisztításában, a városi hőszigetek mérséklésében, az épület szigetelésében jelenetős előnyöket jelenthet.

Az ivóvízkészlet kímélése érdekében a közparkokat természetes vizekből (tisztított, szűrt szürkevizek, összegyűjtött csapadék stb.) és a talajvízből kellene öntözni, víztakarékos csepegtető öntözési rendszerekkel. Mivel a nyári kánikulában a vízpótlás az egyik legköltségesebb tétele a zöldfelületek fenntartásának, a felelős vízgazdálkodással nem csak az ivóvízzel lehetne takarékoskodni, de hatalmas összegeket is meg lehetne spórolni.

5. Semmit a közparkokról a helyi civilek nélkül!

Közberuházások esetén biztosítani kell a tervek teljes nyilvánosságát. Vitatott beruházások esetén már a beruházások korai tervezési fázisában is többváltozatos terveket kell készíteni, és azokat közérthető hatásbecsléssel, magyarázattal a nyilvánosság elé kell tární, összhangban a ratifikált Biodiverzitás Egyezményvel. A jogszabály élő, „csak” végre kell hajtani. Külföldi [8] és belföldi [9] példák bizonyítják, hogy valódi lakossági részvétel biztosításával (a szakmai és társadalmi konszenzust elősegítő participatív módszerek alkalmazásával) [10] sikeresek lesznek a közberuházások. Ennek fő oka: a fejlesztésekben nem a politikus vagy a tervező a főszereplő, hanem a közösség, ahonnan a pénzforrás származik.

Annak érdekében, hogy a zöldterületek védelmének kiépüljön e fent részletezett intézményi és jogszabályi feltételrendszere, elsősorban a döntéshozóknak, a kormánynak, a zöldterületek sorsáért felelős minisztériumokat összefogó Miniszterelnöki Hivatalnak, valamint az országgyűlési képviselőknek és a parlamenti pártoknak, illetve a városvezetőknek kell lépéseket tenniük. Hiszen pozíciójuknál és felelősségükénél fogva ők azok, akik nagyon sokat tudnak tenni azért, hogy városaink zöldebbé, élhetőbbé és egészségesebbé váljanak. Ez pedig mindannyiunk közös érdeke.

Jelen sajtóháttéranyag a Greenpeace megbízásából készített szakmai tanulmány összefoglalója. A részletes tanulmány [letölthető innen](#) [11].

Zöldterületi és zöldfelületi kisokos

Használjuk jól!

Zöldterület: építésügyi jogszabályokban (pl. Étv, OTÉK) definiált speciális területfelhasználási kategória. A köznyelvben ez egyenlő a közparkokkal és közkertekkel, de nem tartoznak bele például az útmenti fasorok vagy az építési telkeken belüli növényzet. A zöldterületek a jelenlegi szabályozás szerint olyan területek, amelyek maximálisan 3%-ban beépíthetőek és típusuktól függően legalább 60 vagy 70%-ban növényzettel fedett területek.

Zöldfelület: a zöldterületeknél (közparkoknál, közkerteknél) jóval sokrétűbb és szélesebb kategória, minden növényzettel borított területet, fasort, erdőt, telken belüli növényzetet magába foglal, tekintet nélkül annak tulajdoni státuszára.

Jegyzetek:

- [1] Állami Számvevőszék 0934 sz. jelentése 2009 szeptemberében: A települési önkormányzatok tulajdonában lévő zöldterületek fejlesztésének és fenntartásának ellenőrzéséről
https://asz.hu/storage/files/files/Képviseletoi%20levelek/2009/I_0934j000.pdf?ctid=725
- [2] A Greenpeace megrendelésére készült, a Medián Közvélemény- és Piackutató Intézet által lekérdezett közvéleménykutatás a városligeti zöldterületek beépítéséről. Az adatfelvétel 2016. június 30-án történt, a budapesti lakosságra reprezentatív 500 fős mintán. Az eredmények elérhetőek a Greenpeace honlapján:
<https://www.flickr.com/photos/greenpeacehu/albums/72157669945175501>
- [3] Országos Településrendezési és Építésügyi Követelményekről szóló kormányrendelet (OTÉK): 253/1997. (XII. 20.) Korm. rendelet
- [4] A Fás szárú növényekről szóló kormányrendelet: 346/2008. (XII. 30.) Korm. rendelet
- [5] Pro Verde dokumentum, Budapest zöldfelületi-rendszerének fejlesztési koncepciója és programja, 2006. http://epiteszforum.hu/files/zold_koncepcio.pdf
- [6] Képviseleői Információs Szolgálat: Városi zöldfelületek védelme az Európai Unió egyes tagállamaiban, 2011.
- [7] <http://www.biodiv.hu/convention>
- [8] A kanadai Waterloo Park rehabilitációja részvételi tervezéssel valósult meg:
http://www.waterloo.ca/en/contentresources/resources/government/waterloo_park_master_plan.pdf
- [9] A Teleki-tér újjáélesztése részvételi tervezésen keresztül: <http://www.promontoriumcasino.hu/wp-content/uploads/A-Teleki-t%C3%A9r-%C3%BAj%C3%A1%C3%A9leszt%C3%A9se.pdf>
- [10] Közösségfejlesztők Egyesülete: Kézikönyv a városmegújításról, gyakorlati útmutató, 2010.
- [11] Mit tehetne a kormányzat a városi zöldfelületekért? Háttér tanulmány a zöldterületek és zöldfelületek védelmében készült 5 pontos kiáltványhoz.
http://www.greenpeace.org/hungary/Global/hungary/kampanyok/greencities/20161123_Varosi_zoldfeluletek_Tanulmany.pdf